

Ewa Kluska-Jaśkowiak
Uniwersytet Śląski w Katowicach
ORCID 0000-0002-8520-5747

„PATER AENEAS, ROMANAE STIRPIS ORIGO...”. MIT O ENEASZU I JEGO OBECNOŚĆ W LITERATURZE EPOKI AUGUSTA

Pamięć o przeszłości niemal od zawsze była kształtowana na podstawie rozmaitych opowieści formujących tożsamość zbiorową¹. Historie ukonstytuowane z tego, co zapamiętane lub zapomniane, ukształtowały również starożytnych Rzymian, którzy szczególną estymą darzyli mity. Opowieści te przez stulecia pozostawały w kręgu zainteresowania mieszkańców Rzymu i pełniły w rzymskiej społeczności różnego typu role. To za ich pomocą wyjaśniano lub odtwarzano pewne zjawiska, budując w społeczeństwie poczucie wspólnoty, celu i tożsamości. Wspomniane mity niejednokrotnie przystosowywano do aktualnej sytuacji politycznej, by za ich sprawą dokonywać egemplifikacji idei, poglądów politycznych, które dzięki tym powszechnie znanym nośnikom treści miały trafić wprost do mieszkańców imperium rzymskiego.

W epoce Augusta, podobnie jak w czasach ją poprzedzających i wiekach późniejszych, funkcjonowało wiele mitów powszechnie znanych Rzymianom. Jednym z nich była opowieść o dzielnym Eneasz, jego ucieczce z płonącej Troi i przybyciu do nowej ojczyzny – Italii, w której „Ojciec Eneas” dał „początek narodowi rzymskiemu” („Pater Aeneas, Romanae stirpis origo”)². Mityczne dzieje tego protoplasty Rzymian, wielkiego wojownika, znanego ze swej pobożności, były w czasach Augusta motywem pojawiającym się w architekturze, mennictwie rzymskim, a przede wszystkim w literaturze tego okresu.

W ciągu ostatnich dziesięcioleci wiele miejsca w dyskusji naukowej poświęcono mitycznej opowieści o Eneasz, analizując jej genezę, okoliczności „zaistnienia” tego mitu na guncie rzymskim oraz prezentując różnorodne realizacje tej opowieści. Znaczna liczba publikacji naukowych podejmujących przywołane kwestie analizuje je w konkretnym momencie dziejowym. Mowa tu o okresie rządów Augusta, z którego zachowało się do dzisiejszych czasów najwięcej źródeł historycznych, potwierdzających

¹ Por. J. Assmann, *Pamięć kulturowa. Pismo, zapamiętywanie i polityczna tożsamość w cywilizacjach starożytnych*, przekł. A. Kryczyńska-Pham, Warszawa 2015, zw. s. 51-74.

² Słowa te pochodzą z *Eneidy*, napisanego przez Wergiliusza eposu poświęconego dziejom Eneasza, który powstał w latach 29-19 p.n.e. Por. Verg. Aen. 12.166-167. Tu i dalej korzystam z tłumaczenia: P. Wergiliusz Maro, *Eneida*, przeł. Z. Kubiak, Warszawa 1987.

obecność mitu o Eneaszu w tradycji rzymskiej. Możliwymi przedstawieniami mitycznego Trojańczyka w architekturze, sztuce oraz mennictwie rzymskim, zajmowało się wielu badaczy, m.in. J.P. Holliday³, K. Galinsky⁴, K. Lamp⁵, P. Rehak⁶, O. Rossini⁷, A. Sadurska⁸, P. Zanker⁹, A.A. Kluczek¹⁰. Licznych analiz doczekały się również realizacje motywu Eneasz przedstawiłone w literaturze okresu augustowskiego¹¹.

Znaczna część naukowych analiz podejmujących kwestię recepcji mitu o Eneaszu w literaturze „epoki augustowskiej”, skupia się na przedstawieniu genezy tego motywu literackiego oraz wyjaśnianiu przyczyn jego zastosowania przez twórców z otoczenia Augusta. Stosunkowo mniejsza ilość rozpraw dotyczy sposobów prezentacji postaci Eneasz i Augusta w literaturze, a także roli i funkcji mitu o Eneasz w społeczności rzymskiej doby pryncypatu. Celem niniejszego artykułu jest próba określenia znaczenia

³ J.P. Holliday, *The Origins of Roman Historical Commemoration in the Visual Arts*, Cambridge 2002.

⁴ K. Galinsky, *Aeneas, Sicily and Rome*, Princeton 1969; *eadem*, *Augustan Culture*, Princeton 1996.

⁵ Kathleen Lamp dokonała analizy scen przedstawionych na reliefach z *Ara Pacis Augustae* jako wizualnego przedstawienia założeń programowych z okresu rządów Augusta. Por. K. Lamp, *The „Ara Pacis Augustae”: Visual Rhetoric in Augustus’ Principate*, „Rhetoric Society Quarterly” Jan. 2009, vol. 39, no. 1, s. 1-24.

⁶ Paul Rehak zakwestionował teorię Sievekinga (w 1907 r. Johannes Sieveking zaproponował, by postać z reliefu znajdującego się po prawej stronie Ołtarza Pokoju identyfikować z mitycznym Eneaszem, o czym miałyby świadczyć scena ofiarowania białej lochy), wykazując, że postać zobrażowana na reliefie z *Ara Pacis Augustae* nie posiada cech charakterystycznych dla spopularyzowanego w tamtym czasie wizerunku Eneasz, a przedstawiona scena nie jest wiernym odwzorowaniem treści z eposu Wergilego. Jako alternatywę dla identyfikacji postaci z reliefu, Rehak zaproponował Numę Pompiliusza, którego czyny i postawa miałyby stanowić analogię dla samego Augusta. P. Rehak, *Aeneas or Numa? Rethinking the Meaning of the Ara Pacis Augustae*, „The Art Bulletin” Jun. 2001, vol. 83, no. 2, s. 190-208.

⁷ O. Rossini, *Ara Pacis*, Milan 2006.

⁸ Anna Sadurska badała tzw. tabliczki iliońskie, znaleziska archeologiczne wytworzone w imperium rzymskim i rozproszone po całym świecie. Na podstawie przedstawionych na tabliczkach sceny, m.in. z wojny trojańskiej, Sadurska ustaliła, że wizerunek Eneasz pojawia się w kilku różnych scenach, z których najlepiej zachowana została ta, prezentująca Trojańczyka uciekającego z płonącej ojczyzny wraz ze swym ojcem Anchizem i synem Askaniuszem, czyli tzw. grupą Eneasz. Por. A. Sadurska, *Archeologia starożytnego Rzymu*, cz. III, Warszawa 1969; *eadem*, *Les Tables Iliques*, Warszawa 1964.

⁹ Paul Zanker, analizując program polityczny Augusta, zwrócił uwagę na fakt, iż sztuka, literatura i mennictwo stanowiły swego rodzaju kanały komunikacyjne, za sprawą których pewne idee polityczne mogły docierać do społeczeństwa. Por. P. Zanker, *August i potęga obrazów*, przeł. L. Olszewski, Poznań 1999.

¹⁰ Autorka poddała wnikliwej analizie obecne w mennictwie rzymskim z czasów Augusta przykłady realizacji mitu o Eneasz, wykazując, że wizerunek tego trojańskiego herosa pojawiał się na monetach prowincjonalnej, podczas gdy reprezentacja tego motywu nie występowała na monetach imperialnych z tego okresu. Por. A.A. Kluczek, *Faces of Aeneas. Representation on roman coins and medallions*, „Studia Ceranea” 2016, nr 6, s. 295-321; *eadem*, *Aeneas Anchisiades I Pii Fratres. Kilka uwag o kształtowaniu się wizerunku Eneasz w mennictwie rzymskim*, „Studia Europaea Gnesnensia” 2017, nr 15, s. 53-74.

¹¹ Ze względu na liczne grono badaczy zajmujących się tym tematem, w dalszej części pracy zostaną przywołane nazwiska tych naukowców, którzy zajmowali się obecnością mitu o Eneasz w literaturze okresu augustowskiego. W miarę możliwości zostaną również przedstawione ustalenia przywoływanych badaczy.

i funkcji motywu Eneasz w dziełach literackich epoki Augusta w oparciu o analizę losów tego bohatera prezentowanych w tekstach pochodzących tego okresu. Tytułowe zaś hasło *pater Aeneas – Romanae stirpis origo* zostało przywołane po to, by ustalić, czy ów Trojańczyk rzeczywiście pełnił tak istotną dla rzymskiego społeczeństwa rolę ojca narodu, jaką przydał mu Wergiliusz.

Czasy Augusta – program polityczny

Działalność polityczna Augusta, jednego z najpopularniejszych przywódców antycznego świata, do dziś stanowi przedmiot zainteresowań historyków. Przez wiele stuleci poddawano analizie życiorys samego Oktawiana, jego zmagania o przejęcie władzy nad rzymskim imperium, a także polityczne i ideowe założenia programu realizowanego przez tego potomka rodu julijskiego w okresie sprawowania samodzielnych rządów, tj. od 27 r. p.n.e. aż do jego śmierci w 14 r. n.e.¹² Dla badaczy historii antycznego Rzymu szczególnie ważny jest szereg podjętych przez Augusta działań, które, wedle opinii współczesnych, miały dokonać trwałych zmian w świadomości mieszkańców imperium, zapewnić im poczucie spokoju i bezpieczeństwa oraz przekonać obywateli do słuszności podejmowanych przez cesarza decyzji politycznych. Ten rozległy program polityczny, oparty w dużej mierze na realizacji pewnych utrwalonych w tradycji rzymskiej idei, stał się dla Augusta sposobem na legitymizację władzy i ugruntowanie swojej dominującej pozycji w państwie. Ze względu na złożoność koncepcji politycznej princepsa, zwróć uwagę na zaledwie kilka jej aspektów związanych z przejściem przez niego władzy i restytucją wartości naczelných dla mieszkańców imperium, dzięki którym mógł oddziaływać na społeczeństwo, pobudzając w obywatelach pamięć o przeszłości i wykazując jej związki z „epoką augustowską”.

¹² Biografia Oktawiana-Augusta i zagadnienia związane z okresem jego rządów budzą powszechne zainteresowanie. Kwestie te wielokrotnie były przedmiotem analiz o charakterze naukowym, sam życiorys władcy był zaś często wykorzystywany w literaturze popularnej. Sam princeps uwiecznił swoją osobę w dziele *Res Gestae Divi Augusti*, zob. *Res Gestae Divi Augusti*, przeł. S. Łoś, E. Wipszycka, [w:] *Wybór źródeł do historii starożytnej*, red. A.S. Chankowski, Warszawa 1995, s. 170-184. Biografia tego władcy została przedstawiona również przez Swetoniusza w *Żywotach Cezarów*, zob. G. Swetoniusz Trankwillus, *Boski August*, [w:] *Idem, Żywoty Cezarów*, przeł. J. Niemirska-Pliszczyńska, Wrocław 2004. Stała się również przedmiotem różnych analiz współczesnych badaczy, zob. np. P. Sawiński, *Propaganda polityczna Oktawiana jako forma walki o władzę w Rzymie po śmierci Cezara*, [w:] *Ideologia i propaganda w starożytności*, red. L. Morawiecki, P. Berdowski, Rzeszów 2004; P. Zanker, *op. cit.* Por. również w opracowaniach popularno-naukowych: A. Krawczuk, *Cesarz August*, Wrocław 1990; P. Southern, *Oktawian August*, przeł. D. Kosińska, Warszawa 2003; R. Holland, *Oktawian August: ojciec chrzestny Europy*, przeł. A. Kowalska, Warszawa 2005.

Oktawian-August¹³ od początku swojej obecności na arenie politycznej wykazywał zainteresowanie pozyskaniem dla siebie jak największego poparcia społecznego. Jego poczynania były dostosowywane do istniejącej sytuacji społeczno-politycznej¹⁴. Początkowo podkreślał swój silny związek z G. Juliuszem Cezarem, zarówno poprzez publiczne oddanie mu hołdu, potwierdzone m.in. w rzymskiej architekturze i mennictwie, jak i utrwalanie w świadomości Rzymian bliskiej więzi między ojcem a jego przysposobionym synem. Analizę politycznych kroków podejmowanych przez Oktawiana w celu pozyskania opinii publicznej i zapewnienia sobie naczelnej pozycji w imperium rzymskim, przeprowadził Paweł Sawiński. Spośród wielu działań podejmowanych przez Oktawiana wyróżnił: obietnicę zemsty na zabójcach Cezara, organizację igrzysk na cześć zwycięstw odnoszonych przez swego poprzednika (*ludi Victoriae Caesaris*) oraz ogłoszenie kultu „boskiego Cezara”¹⁵.

Ważne miejsce w augustowskim programie politycznym zajmowała odnowa religijna, która opierała się nie tylko na budowie nowych i renowacji istniejących świątyń, ale również wykazaniu bliskich związków między *sacrum* i *profanum*. Władca czynił to m.in. poprzez wyprowadzanie swojej genealogii rodowej od boskich przodków. Wśród rzymskiej arystokracji, już w czasach Republiki, popularny był zwyczaj wskazywania protoplasty własnego rodu spośród greckich bogów i herosów. Do najpopularniejszych mitycznych praprzodków, którzy dali początek fikcyjnym drzewom genealogicznym Rzymian, należeli m.in. Herkules, Odyseusz czy Ewander¹⁶. W okresie schyłkowej Republiki praktyka wyprowadzania genealogii rodów od wielkich herosów upowszechniła się również w kręgu przedstawicieli ówczesnej elity politycznej. Wówczas to m.in. Juliusz Cezar sięgnął po mitologiczne argumenty, by uzasadnić swoje pretensje do wysokiej pozycji politycznej. Poprzez takie działania, jego ród – *gens Iulia* – jako bliski bogom (i od nich się wywodzący) zyskiwał na znaczeniu¹⁷. Boskie pochodzenie

¹³ Używam tego „imienia”, obejmując nim postać princepsa także we wcześniejszych latach jego kariery, zatem przed 27 r. p.n.e. Zdaje sobie sprawę ze sztuczności tego zabiegu. Warto przypomnieć, że Oktawian (Octavianus) używał wówczas imienia C. Iulius Caesar Octavianus.

¹⁴ O działaniach podejmowanych przez tego władcę w celu ugruntowania swojej pozycji wśród Rzymian pisał Lechosław Olszewski. Por. *August i Rzym: pamięć, rytuały i praktyki życia codziennego*, [w:] *August i Rzym: pamięć, rytuały i praktyki życia codziennego*, red. L. Olszewski, P. Sawiński, A. Ziolkowski, Poznań-Gniezno 2016, s. 17-44.

¹⁵ P. Sawiński, *op. cit.*, s. 307-312. Por. również szeroko na temat wykorzystywania postaci Cezara przez ówczesnych polityków i pretendentów do władzy – M. Milczanowski, *Kult boskiego Cezara w polityce propagandowej Oktawiana*, [w:] *Społeczeństwo i religia w świecie antycznym*, red. P. Wojciechowski, Sz. Olszaniec, Toruń 2010, s. 193-206; *Idem*, *W cieniu boskiego Juliusza. Imię Cezara w propagandzie u schyłku Republiki*, Kraków 2013.

¹⁶ Analizą tej praktyki genealogicznej zajmował się Timothy Peter Wiseman, prezentując mityczną genezę niektórych rzymskich rodów z czasów późnej Republiki. Por. T.P. Wiseman, *Legendary Genealogies in Late-Republican Rome*, „Greece & Rome” 1974, vol. 21, s.153-164.

¹⁷ Wnikliwej analizie *gens Iulia* i roli mitu trojańskiego w dynastii julijskiej, którą reprezentował również August, dokonała Dorota Dutkiewicz. Por. D. Dutkiewicz, *Mit trojański a „gens Iulia”*, [w:] *Świat*

przedstawiciela danego rodu niewątpliwie legitymowało jego prawo do zarządzania państwem, czyniąc niemal wybrańcem, predestynowanym do pełnienia swojej roli. Z tych właśnie przyczyn mityczna genealogia stała się także ważnym elementem programu politycznego Augusta.

Uzupełnieniem założeń programowych Augusta miały być: rozpowszechnienie wśród poddanych naczelnej idei pokoju (*pax*)¹⁸ oraz odnowa obyczajów realizowana poprzez przywrócenie znaczenia podstawowych cnót moralnych jak: *pietas*, *virtus*, *iustitia*, i *clementia*, które obrazowano w osobach i czynach wielu mitycznych lub historycznych postaci, szczególnie ważnych dla samego Augusta¹⁹. Do rozpropagowania wspomnianych idei, cesarz wykorzystał wiele bliskich swym obywatelom wzorców osobowych. Większość z nich, po okresie zapomnienia, powróciła do łask, by w nowej rzeczywistości politycznej stanowić element łączący w założeniu wszystkich obywateli, budujący poczucie ich wartości²⁰. W tym celu wykorzystano m.in. mit o Eneaszu, uciekinierze z płonącej Troi, który po wielu trudach podróży przybywa do Italii i osiedla się w Lacjum, dając tym samym podwaliny pod powstanie późniejszego Rzymu.

Postać Eneasz, trojańskiego herosa, wywodzi się z literatury greckiej. W *Iliadzie* Homera, bohater ten jest przedstawiany jako jeden z dzielnych wojowników, biorących udział w licznych scenach bitewnych. Mimo zdolności na polu walki, bohater ten jest w dziele Homera postacią drugorzędną. Zapowiedź jego wielkości pojawia się w XX księdze eposu, kiedy to Posejdon opowiada bogom przyszłe losy Eneasz i jego potomstwa, wskazując, że ów bohater i jego następcy będą sprawowali władzę²¹. John A. Brinckman, odtwarzając genezę mitu o Eneasz w literaturze rzymskiej z czasów Augusta, poszukiwał związków między popularnością tej opowieści a kultem Afrodyty, którą uznawano za matkę Eneasz. Brinckman twierdził, że popularność tej bogini w rejonie Morza Śródziemnego wpłynęła na rozpowszechnienie sylwetki mitycznego Eneasz²². Zdaniem Brinckmana pierwsze wzmianki o walecznym Trojańczyku pojawiły się na gruncie rzymskim ok. III w. p.n.e²³. Losy Eneasz szybko stały się częścią

starożytny. Państwo i społeczeństwo, red. R. Kulesza et al., Warszawa 2013, s. 248-262.

¹⁸ O idei pokoju w czasach pryncypatu pisała m.in. Hannah Cornwell. Por. H. Cornwell, *Pax and the Politics of Peace: Republic to Principate*, Oxford 2017, s. 160-200.

¹⁹ M. Zagórski, *Bogowie mieszkają na Palatynie. Oktawian August i jego program ideowy w „Metamorfozach” Owidiusza*, Kraków 2006, s. 212.

²⁰ Walter Donlan zwrócił uwagę na przyczyny atrakcyjności postaci Eneasz i Romulusa wśród Rzymian oraz mechanizm utrwalania tych wzorców osobowych w różnych okresach historii Rzymu. W. Donlan, *The Foundation Legends of Rome: An Example of Dynamic Process*, „The Classical World” 1970, vol. 64, no. 4, s. 109-114.

²¹ Hom. II, XX, 164-179.

²² Por. J.A. Brinckman, *The Foundation Legends in Vergil*, „The Classical Journal” Oct. 1958, vol. 54, no. 1, s. 26-29.

²³ Autor wskazuje, że wizerunek Eneasz na gruncie rzymskim został wykreowany dzięki takim twórcom jak: Gnejusz Newiusz, Kwintus Ennius czy Kwintus Fabiusz Piktora. Por. *Ibidem*, s. 29-33.

rzymskiej tradycji. Dowodem na to może być fakt, że już w czasie wojny z Kartaginą Rzymianie uzasadniali podbój, powołując się na związki genealogiczne z mitycznym Trojańczykiem²⁴. Prawdziwą popularność Eneasza i jego ród zyskali jednak w okresie rządów G. Juliusza Cezara, który uznając syna herosa, Askaniusza (Iulusa) za swojego przodka, na nowo przywrócił w świadomości społecznej mit o trojańskim herosie. W epoce Augusta postać Eneasa stała się na gruncie rzymskim jedną z bardziej rozpoznawalnych. Mityczne losy tego bohatera, jego stosunek do bliskich i szlachetne czyny z czasem uznawano za jeden z tematów przewodnich sztuki czasów Augusta. W postaci Eneasa jak w soczewce skupiały się wartości niezbędne do egzemplifikacji niektórych założeń ideowych okresu pryncypatu. By utrwalić wśród obywateli postać mitycznego praojca Rzymian, August wykorzystał dostępne mu kanały komunikacyjne. Spośród nich na uwagę zasługuje zwłaszcza pochodząca z tego okresu twórczość literacka, która stanowiła integralną część ówczesnej kultury rzymskiej²⁵. To właśnie w literaturze epoki augustowskiej uobecnionych zostało wiele elementów mitu o Eneaszach.

Literackie obrazy Eneasa

O ile dostęp do architektury był dla wszystkich mieszkańców Rzymu jednakowy, o tyle literatura tamtych czasów miała początkowo wąski krąg odbiorców. Warto jednak zauważyć, że to właśnie w okresie augustowskim, m.in. dzięki instytucji mecenatu, twórczość literacka zaczęła zyskiwać na znaczeniu, a utwory, wielokrotnie odczytywane publicznie, zaczęły docierać do przedstawicieli niższych warstw społecznych²⁶. Nie ma co do tego wątpliwości, że wzrost znaczenia literatury miał ścisły związek z samą osobą Augusta, który wysoko cenił talent literacki współczesnych mu twórców.

Epoka rządów Augusta niejako wymagała potężnego dzieła, które z jednej strony ukazałoby obywatelom przeszłość Rzymu i jego legendę w wymiarze bohaterskim, z drugiej zaś rzuciło pełny blask na teraźniejszość państwa rzymskiego i postać jego przywódcy. Wielu twórców literatury antycznej z otoczenia samego cesarza podejmowało próby stworzenia tego rodzaju pomników literackich, czego dowodem są zachowane po dziś dzień utwory podejmujące tematykę mitycznych początków państwa rzymskiego skonfrontowanych ze „złotym wiekiem” rządów cesarza Augusta. Spośród tych, którzy sławili Rzym na kartach swych dzieł, należy wyróżnić grupę autorów, którymi otaczał się sam cesarz. Publiusz Wergiliusz Maro, Publiusz Owidiusz Naso i Kwintus Horacjusz Flakkus jako poeci z kręgu władcy wiedli prym w transformo-

²⁴ Por. H.J. Hillen, *Von Aeneas zu Romulus: die Legenden von der Gründung Roms*, Düsseldorf 2003, s. 56-98, S. Śnieżewski, *Wojna, pokój i bogowie w starożytnym Rzymie*, Kraków 2006, s. 3-72.

²⁵ Por. A.M. Seider, *Memory in Vergil's Aeneid: Creating the Past*, Cambridge 2013, s. 20-21.

²⁶ K. Kumaniecki, *Poezja rzymska na przełomie republiki i pryncypatu*, „Meander” 1953, t. 8, s. 361-374.

waniu koncepcji Augusta na grunt literacki, zyskując przy tym uznanie i szacunek panującego²⁷.

Dzieje mitycznego Eneasza były szczególnie eksploatowane w literaturze doby augustowskiej. Fundamentalnym dziełem opowiadającym o losach Eneasza, herosa, uznawanego zarówno za praojca narodu, jak i protoplastę rodu julijskiego, była w tym czasie *Eneida*, epos stworzony przez Publiusza Wergiliusza Marona. W poemacie stylizowanym na wzór homerycki²⁸ mistrz z Mantui wykreował nowy typ bohatera-herosa zrodzonego z bogini Wenus, który, oprócz godnych chwały czynów, daje się poznać jako wzór cnót moralnych i obywatelskich²⁹. To nie wizerunek Eneasza³⁰, a jego mityczne dzieje stały się dla Wergiliusza kanwą, na której zbudował obraz wielkiego cesarskiego przodka jako paralelę dla działań samego Augusta³¹. Wspomniane już boskie pochodzenie Trojańczyka, niejako przeznaczonego do swej doniosłej roli, rozpatrywano jako analogię do biografii samego cesarza, który uchodząc za potomka rodu julijskiego, uznawał za swych boskich opiekunów: Wenus Rodzicielkę i Marsa Mściciela³². Fakt, że Gajusz Juliusz Cezar, przybrany ojciec Augusta, również został uznany przez naród za boga, jeszcze bardziej podkreślił wyjątkowość jego następcy jako namaszczonego przez bogów³³. Co więcej, już w I księdze dzieła Wergilego umieszczono proroctwo stanowiące zapowiedź chwały Augusta. Wypowiedziane przez

²⁷ O Wergiliuszu i jego dziełach jako „nośnikach” treści ideowych w czasach pryncypatu pisał Stanisław Stabryła. Por. S. Stabryła, *Wergiliusz. Świat poetycki*, Warszawa 1983, s. 163-183. Niektóre aspekty programu ideowego Augusta w twórczości Owidiusza analizował Mariusz Zagórski. Por. M. Zagórski, *op. cit.*, s. 15-101. Na temat roli Horacego w transformowaniu idei politycznej Augusta na grunt literatury pisał m.in. Mieczysław Brożek. Por. M. Brożek, *Horacy w kręgu polityki Oktawiana Augusta*, „Meander” 1961, t. 16, s. 522-554.

²⁸ Alexander Kirichienko, podczas szczegółowej analizy odniesień intertekstualnych między *Eneidą* a budowlami świątynnymi z czasów Augusta, wykazał, że w wielu miejscach eposu, mistrz z Mantui dokonał parafrazy fragmentów *Iliady*, przystosowując je do zaplanowanej wcześniej koncepcji swego dzieła. A. Kirichienko, *Virgil's Augustan Temples: Image and Intertext in the „Aeneid”*, „The Journal of Roman Studies” 2013, vol. 103, s. 65-87.

²⁹ Agnes Michels po dokonaniu analizy słownictwa określającego postać Eneasza w eposie wykazała złożoność jego postaci, dostrzegając w nim zarówno te pozytywne, jak i negatywne cechy. A. Michels, *The Many Faces of Aeneas*, „The Classical Journal” Apr.-May 1997, vol. 92, no. 4, s. 399-416. Jenna Kiley poddała pod rozwagę cel, dla którego Wergiliusz wybrał właśnie Eneasza na głównego bohatera swego eposu. Autorka wysunęła tezę, jakoby poprzez czyny mitycznego Eneasza, mistrz z Mantui wytykał wady samego Augusta. J. Kiley, *Aeneas as Role Model*, „The Journal of the Core Curriculum” 2005, vol. 14, s. 72-74.

³⁰ O ile w *Iliadzie* Homera odnajdziemy wiele wzmianek na temat wyglądu zewnętrznego herośw przedstawionych na kartach tego eposu, o tyle w treści *Eneidy* zawarto niewiele informacji, które pozwoliłyby dokonać jednoznacznej wizualizacji Eneasza. W ten sposób mistrz z Mantui pozostawił odbiorcy pole do interpretacji i przyczynił się do rozpowszechnienia rozmaitych wyobrażeń mitycznego Trojańczyka. A. Michels, *op. cit.*, s. 399-400.

³¹ Por. M. Grant, *Mity rzymskie*, przeł. Z. Kubiak, Warszawa 1993, s. 64-112.

³² P. Zanker, *op. cit.*, s. 188-189.

³³ Zdaniem Stefana Weinstocka już za czasów panowania Juliusza Cezara powszechnie znana była historia opowiadana przez Atię, matkę Oktawiana, na temat jego poczęcia, które miało nastąpić w świątyni Apollina. Według niej Atia zasnęła podczas nocnej służby i kiedy spała, bóg Apollo pod postacią

Jowisza słowa o potomku Julusa-Askaniusza, który sięgnie gwiazd i założy światowe imperium „pokoju i pobożności”³⁴, wprowadzają do utworu postać cesarza i stanowią bezpośrednią aluzję do czasów współczesnych autorowi *Eneidy*³⁵. Wspomniane proroctwo Jowisza nie tylko zapowiada, że August zaprowadzi pokój w Rzymie i dostąpi nieskończonej chwały, ale mówi również o tym, że władca zostanie uznany za boga³⁶.

Godny uwagi wydaje się również przedstawiony w eposie Wergilego stosunek Eneasza do swego ojca Anchizesa. Kochający i troskliwy syn postanawia, mimo wyrażonych sprzeciwów ojca, za wszelką cenę uratować go z płonącej Troi i zabrać ze sobą do miejsca przeznaczenia. Oddanie i szacunek, jakimi Eneasza darzy rodziciela przypomina relację Augusta z Juliuszem Cezarem, którą potwierdza kult „boskiego Juliusza” wyrażony również w architekturze epoki Augusta³⁷. Nieprzypadkowo w księdze VI poematu to właśnie duch zmarłego ojca wskazuje Eneasza w podziemiu duszę „Augustusa, syna Boskiego”, który to: „Złote Wieki odnowi w Lacjum”³⁸. Przedstawiając sylwetkę Augusta, Anchizes zaburza chronologiczną kolejność rzymskich władców. Cesarz ten zostaje umieszczony między Romulusem a Numą Pompiliuszem, co może wskazywać na fakt, że działania podejmowane przez Augusta stanowią połączenie postaw obu legendarnych władców³⁹. W księdze tej Wergiliusz ponownie sytuuje cesarza między bogami, wykazując, iż jest synem deifikowanego Cezara, nazywa go ten potomkiem Saturna⁴⁰. To kolejne już proroctwo nie jest jedyną aluzją do zasług Augusta na polu rozwoju rzymskiej potęgi i chwały.

Innym, wyraźnym przykładem analogii między losami Augusta a Eneasza może być, ukazany w VIII księdze eposu, opis wykutej przez Wulkana tarczy Eneasza, na której znajdują się dwa obrazy przedstawiające Augusta. Pierwszy z nich ukazuje go jako mężnego wojownika spod Akcjum, który skupia wokół siebie ojców, lud i Penaty

węza miał zbliżyć się do niej i wślizgnąć do jej ciała, by następnie się od niej oddalić. W wyniku tego zdarzenia miał się narodzić Oktawian. Por. S. Weinstock, *Divus Julius*, Oxford 1972, s. 14, 304-305.

³⁴ Verg. Aen. 1.254-296.

³⁵ Zagadnienie „boskości” Augusta w literaturze okresu pryncypatu podejmowano wielokrotnie. Por. D. Pietrusiński, *Koncepcja apoteozy Augusta w poematach Wergiliusza*, „Eos” 1972, R. 60, s. 269-283; S.A. Snieżewski, *Problem boskości w Oktawiana-Augusta w poezji augustowskiej*, Kraków 1993.

³⁶ Verg. Aen. 1.257-296; Sabine Grebe, analizując proroctwo Jowisza, zwróciła uwagę na słowo *Caesar*, którym określa się przedstawionego w *Eneidzie* władcę. Autorka odrzuciła możliwość, jakoby w eposie była mowa o G. Juliuszu Cezarze, uznając, że zawarta w tekście niejednoznaczność ma dowodzić jedynie tego, że następca Cezara kontynuuje politykę swojego poprzednika. Por. S. Grebe, *Augustus' Divine Authority and Vergil's Aeneid*, „Vergilius” 2004, vol. 50, s. 47-50.

³⁷ W 42 r. p.n.e. Oktawian zainicjował budowę świątyni na cześć Juliusza Cezara. Świątynia Boskiego Juliusza stała na Forum Romanum, a jej poświęcenie odbyło się w 18 r. n.e. Por. M. Milczanowski, *W cieniu boskiego Juliusza...*, s. 155-157; P. Zanker, *op. cit.*, s. 85-87.

³⁸ Verg. Aen. 6.756-800.

³⁹ Sabine Grebe twierdziła, że Augusta łączy z Romulusem kwestia „odnowienia Rzymu”, z Numą Pompiliuszem zaś zwrot ku odnowie rzymskiej religii. Por. S. Grebe, *op. cit.*, s. 50.

⁴⁰ Verg. Aen. 6.791-805.

do walki ze wspólnym wrogiem⁴¹. W drugim ujęciu widzimy już Augusta jako triumfatora, który, po odniesionym zwycięstwie, ślubuje bogom Italii wzniesienie licznych świątyń i składa im ofiary⁴². Wspomniana tu cesarska pobożność i godne podziwu męstwo przybliżają postać princepsa do losów mitycznego praojca Rzymian, dając mu tym samym gwarancję, że osiągnie boskość dzięki swoim szlachetnym czynom.

Postać Eneasza przedstawiona w eposie Wergiliusza nie jest jednoznaczna i ulega przemianom⁴³. Początkowo heros ten boryka się z przeciwnościami losu, które próbuje przezwyciężyć wyłącznie dzięki swej niebywalej mocy. Dopiero w miarę upływu czasu, bohater zdaje się panować nad swoim losem, postępując przy tym w sposób mądry i szlachetny. Za moment zwrotny w dziejach Eneasza uznaje się spotkanie bohatera z duchem ojca, Anchizesa, po którym w życiu dzielnego Trojańczyka zwyciężają cnoty⁴⁴.

Wzmianki o dziejach Eneasza i legendarnych początkach Rzymu odnajdziemy także w *Metamorfozach* Owidiusza⁴⁵. O ile jednak w *Eneidzie* losy głównego bohatera stanowiły motyw przewodni i zasadniczą treść akcji poematu, o tyle dla Mistrza z Sulmony miały one jedynie charakter anegdotyczny. W tym mocno ograniczonym, w stosunku do treści *Eneidy*, opisie tułaczki Eneasza, Owidiusz skupił się na osobistej historii bohatera, pomijając tak podkreślane przez Wergilego cnoty męstwa i pobożności⁴⁶. Pozbawiając Eneasza cech indywidualnych, wyjątkowych, nie odebrał mu jednak autor boskiego pochodzenia, które niemal obliguje go do wielkich czynów. Z tego właśnie powodu w Owidiuszowym poemacie Trojańczyk to jedna z postaci, które dostały apoteozy⁴⁷. Ta gloryfikacja mitycznego przodka rodu julijskiego niejako implikuje apoteozę samego Augusta⁴⁸, która w myśl *Metamorfoz* nie wynika z jego

⁴¹ *Ibidem*, 8.668-683.

⁴² *Ibidem*, 8.703-730. Por. R.D. Williams, *The Shield of Aeneas*, „Vergilius” 1981, 27, s. 8-11; H.C.R. Vella, *Vergil's Aeneid VIII and the Shield of Aeneas: recurrent topic and cyclic structures*, „Studia Humaniora Tartuensia” 2004, 5.A.1, s. 1-17.

⁴³ Na temat przemian, którym podlega wykreowany przez Wergiliusza Eneasza pisali m.in. John Christopher Mackie czy Mary Claritta Mudloff. Por. J.Ch. Mackie, *Speech and narrative: characterisation techniques in the „Aeneid”*, Glasgow 1984; M.C. Mudloff, *The Characterization in the „Aeneid” of Virgil*, Chicago 1943.

⁴⁴ Therese Fuhrer twierdziła, że wizerunek Eneasza przedstawiony w ks. I-VI eposu Wergilego dopiero w połączeniu z obrazem tego herosa wykreowanym w ks. VII-XII daje kompletny, skończony portret mitycznego Trojańczyka. Por. T. Fuhrer, *Aeneas: A Study in Character Development*, „Greece & Rome” Apr. 1989, vol. 36, no. 1, s. 63-64.

⁴⁵ S. Stabryła, *Owidiusz*, Kraków 1989.

⁴⁶ Znamienny jest tu sposób, w jaki Owidiusz wprowadza postać Eneasza do swojego dzieła. Czyni to w księdze XIII *Metamorfoz*, poświęcając mu jedno zdanie, w którym przedstawia Trojańczyka przy okazji opowieści o upadku jego ojczyzny, zob. Ov. Met. 13.335. Mariusz Zagórski zauważa, że temu samemu epizodowi Wergiliusz poświęcił w *Eneidzie* aż 804 wersy. Por. M. Zagórski, *op. cit.*, s. 212.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ Wnikliwej analizy postaci Augusta w *Metamorfozach* Owidiusza dokonał Stanisław Antoni Śnieżewski. Por. S. A. Śnieżewski, *Owidiusz i August w świetle „Metamorfoz”*, „Meander” 1988, t. 43,

dokonań, a właśnie z powodu boskiego pochodzenia⁴⁹. Tak przedstawiona apoteoza władcy była przedmiotem analiz stopnia realizacji myśli augustowskiej zawartej w *Metamorfozach*⁵⁰. Karl Galinsky dokonał zestawienia działań politycznych Augusta z fragmentami poematu Owidiusza, wykazując kluczową analogię, opartą na motywie „przemiany” jako najważniejszym „aspekcie epoki augustowskiej”⁵¹.

Do burzliwych losów trojańskiego tułacza nawiązuje również Horacy w pieśni wiekowej (*carmen saeculare*)⁵² powstałej, by uświetnić obchody święta początku „złotego wieku” (*ludi saeculares*)⁵³. W utworze tym przywołano postać Eneasza, który uciekając z płonącej ojczyzny, wraz ze swym trojańskim zastępem, przybija do etruskich brzegów. W tej dramatycznej chwili mityczny heros, słynący z męstwa, nie wyzbywa się swej pobożności. Postanawia, oprócz siebie i swoich „druhów”, ocalić również Lary, bóstwa opiekuńcze, które przynosi ze sobą do nowej ojczyzny. W przekładzie tej pieśni autorstwa Mieczysława Brożka czytamy:

[...] Jeśli Rzym dziełem, bogowie jest waszym, / Jeśli trojański zastęp z Eneaszem / Na brzeg etruski rozkazom poddany, / Został zagnany – / Który, gdy ujrzał ojczyzny pożogę, / Lary ocalił i siebie i w drogę / Z druhami ruszył, lecz w szczęśliwe strony, / Niż gród rzucony [...] ⁵⁴.

Przedstawienie postaci Trojańczyka stanowi w pieśni Horacego jedynie pretekst do wykazania genealogii Augusta jako „wnuka” Anchizesa, który zdaniem poety, podobnie jak Eneas, słynie ze swego męstwa i szlachetności. Ta osobowa analogia i bezpośrednie

s. 397-409. Por. również syntetycznie o kulcie panującego w tradycji cesarskiej. Problematyką tą zajmował się m.in. J. P. Martin, który przedstawił mechanizmy wprowadzania i funkcjonowania kultu władcy ze szczególnym uwzględnieniem Cezara, poprzednika pierwszego cesarza, i samego Augusta. J. P. Martin, *Kult panującego w cesarstwie rzymskim*, przeł. L. Mrozewicz, „Xenia Posnaniensis”, red. L. Mrozewicz, S. Zawadzki, Poznań 1996.

⁴⁹ Owidiusz odwołał się również do genealogii Augusta, pisząc o jego wyborze na urząd kapłański w 12 r. p.n.e. Por. Ov. Fast. 3.419-428.

⁵⁰ Polemika na temat „augustowskiego” charakteru *Metamorfóz* została streszczona przez Mariusza Zagórskiego. Por. M. Zagórski, *op. cit.*, s. 45-48.

⁵¹ K. Galinsky, *Ovid, s Metamorphoses and Augustan Cultural Tematics*, [w:] Ph. Hardie, A. Barchiesi, S. Hinds (ed.) *Ovidian Transformations, Essays on the „Metamorphoses” and its Reception*, Cambridge 1999, s. 103-111.

⁵² Na życzenie Augusta, Horacy skomponował podniosłą pieśń religijno-patriotyczną, odśpiewaną podczas *ludi saeculares*, z okazji upływu kolejnego stulecia, które zbiegało się z dziesiątą rocznicą obdarcia Oktawiana przydomkiem August. Zob. Hor. Carm. Saec. 1-77. Por. Kwintus Horacjusz Flakkus, *Carmen saeculare*, [w:] *Dzieła wszystkie*, t. 1, *Ody i epody*, tekst łac. do druku przygot., wyboru przekładów dokonał, przedmową, życiorysem poety, wersyfikacją i komentarzem opatrzył O. Jurewicz, Wrocław 1986, s. 372.

⁵³ Wnikliwej analizy roku święta wiekowego, czy 17 r. p.n.e. dokonała Monika Anna Kubiacyk. Por. M.A. Kubiacyk, „*Carmen saeculare*” Horacego a program ideowy Oktawiana Augusta, „Scripta Minora” 2014, t. 9, s. 12; *eadem*, *Przestrzenie rytualne „ludi saeculares” Augusta*, [w:] *August i Rzym: pamięć, rytuały i praktyki życia codziennego...*, s. 121-132.

⁵⁴ Zob. Hor. Carm. Saec. 37-52. Por. Kwintus Horacjusz Flakkus, *Carmen saeculare*, [w:] *Dzieła wszystkie*, t. 1, *Ody i epody*..., s. 376.

odniesienie się do pierwszych działań mitycznego herosa na polu założycielskim, prezentowane w wyjątkowej chwili świętowania „nowego początku” państwa rzymskiego, może być postrzegana jako realizacja programu ideowego Augusta, utrwalająca przy tym pamięć o mitycznej genezie wielkiego imperium⁵⁵.

Przywołane powyżej przykłady stanowią najbardziej reprezentatywną grupę realizacji założeń ideologicznych władcy na gruncie literatury okresu augustowskiego⁵⁶. Przedstawione w nich wizerunki Eneaszów łączą postawione przez poetów założenia: opiewania w swych utworach jego postaci, wartości, którymi miał się kierować i doniosłych czynów, zwłaszcza tych związanych z początkami rzymskiej państwowości. Mityczny Trojańczyk, będący uosobieniem męstwa i pobożności, w przedstawionych przykładach, jawi się również jako kochający i oddany swemu ojcu syn, który w tragicznej chwili upadku Troi ratuje nie tylko siebie i bliskich, ale również bóstwa religijne, które szczęśliwie prowadzą go do przeznaczonej mu nowej ojczyzny, Lacjum, gdzie Eneasz wciela się w rolę praojca nowej wspólnoty. Takie przedstawienie mitycznego praprzodka w zestawieniu z sylwetką Augusta było szczególnie istotne dla tego cesarza, który, m.in. poprzez literaturę, pragnął kształtować w mieszkańcach imperium wizję „nowego początku” Rzymu przypadającego na samodzielne rządy przybranego syna „boskiego Juliusza”.

Bibliografia

- Assmann J., *Pamięć kulturowa. Pismo, zapamiętywanie i polityczna tożsamość w cywilizacjach starożytnych*, przekł. A. Kryczyńska-Pham, Warszawa 2015.
- August i Rzym: pamięć, rytuały i praktyki życia codziennego*, red. L. Olszewski, P. Sawiński, A. Ziółkowski, Poznań-Gnieszno 2016.
- Augustus: from Republic to Empire*, ed. by G. Bąkowska-Czerner, J. Bodzek, Oxford 2017.
- P. Berdowski, *Pietas erga patriam: ideology and politics in Rome in the early first century BC: the evidence from coins and glandes inscriptae*, [w:] *Within the circle of ancient ideas and virtues: studies in honour of professor Maria Dzielska*, ed. K. Twardowska et al., Kraków 2014, s. 143-160.
- Brożek M., *Horacy w kręgu polityki Oktawiana Augusta*, „Meander” 1961, t. 16, s. 522-554.
- Donlan W., *The Foundation Legends of Rome: An Example of Dynamic Process*, „The Classical World” 1970, 64, 4, s. 109-114.
- Dutkiewicz D., *Mit trojański a „gens Julia”*, [w:] *Świat starożytny. Państwo i społeczeństwo*, red. R. Kulesza et al., Warszawa 2013, s. 248-262.
- T. Fuhrer, *Aeneas: A Study in Character Development*, „Greece & Rome” Apr. 1989, vol. 36, no.1, s. 63-69.
- Galinsky K., *Aeneas, Sicily and Rome*, Princeton 1969.
- Galinsky K., *Augustan Culture*, Princeton 1996.

⁵⁵ W twórczości poetyckiej Horacego, odnaleźć można wiele odniesień do współczesnej temu twórcy sytuacji politycznej, jak również liczne aluzje dotyczące założeń ideowych realizowanych w okresie rządów Augusta. Por. M. Swoboda, *Poezja Horacego jako wyraz poglądów i stosunku do rzeczywistości*, „Meander” 1972, t. 27, s. 110-130.

⁵⁶ Por. P. White, *Promised verse: poetry in the society of Augustan Rome*, Cambridge 1993, s. 64-95.

- Galinsky K., *Ovid's Metamorphoses and Augustan Cultural Tematics*, [w:] *Ovidian Transformations, Essays on the „Metamorphoses” and its Reception*, ed. Ph. Hardie, A. Barchiesi, S. Hinds, Cambridge 1999, s. 103-111.
- Grant M., *Mity rzymskie*, przeł. Z. Kubiak, Warszawa 1993.
- Grebe S., *Augustus' Divine Authority and Vergil's Aeneid*, „Vergilius (1959-)” 2004, vol. 50, s. 35-62.
- Hillen J.H., *Von Aeneas zu Romulus: die Legenden von der Gründung Roms*, Düsseldorf 2003.
- Holland R., *Oktawian August: ojciec chrzestny Europy*, przeł. A. Kowalska, Warszawa 2005.
- J.P. Holliday, *The Origins of Roman Historical Commemoration in the Visual Arts*, Cambridge 2002.
- Kiley J., *Aeneas as Role Model*, „The Journal of the Core Curriculum” 2005, vol. 14, s. 72-74.
- Kirichienko A., *Virgil's Augustan Temples: Image and Intertext in the „Aeneid”*, „The Journal of Roman Studies” 2013, vol. 103, s. 65-87.
- Kluczek A.A., *Aeneas Anchisiades I Pii Fratres. Kilka uwag o kształtowaniu się wizerunku Eneasa w mienictwie rzymskim*, „Studia Europae Gnesnensia” 2017, 15, s. 53-74.
- Kluczek A.A., *Faces of Aeneas. Representation on roman coins and medallions*, „Studia Ceranea” 2016, nr 6, s. 295-321.
- Krawczuk A., *Cesarz August*, Wrocław 1990.
- Kubiacyk A.M., „*Carmen saeculare*” Horacego a program ideowy Oktawiana Augusta, „Scripta Minora” 2014, 9, s. 10-171.
- Kumaniecki K., *Poezja rzymska na przełomie republiki i pryncypatu*, „Meander”, 1953, t. 8, s. 361-374.
- Lamp K., *The „Ara Pacis Augustae”: Visual Rhetoric in Augustus' Principate*, „Rhetoric Society Quarterly”, vol. 39, no. 1, Jan. 2009.
- Mackie Ch.J., *Speech and narrative: characterisation techniques in the „Aeneid”*, Glasgow 1984.
- Martin P.J., *Kult panującego w cesarstwie rzymskim*, przeł. L. Mrozewicz, „Xenia Posnaniensia”, red. L. Mrozewicz, S. Zawadzki, Poznań 1996.
- Michels A., *The Many Faces of Aeneas*, „The Classical Journal” Apr.-May 1997, vol. 92, no. 4, s. 399-416.
- Milczanowski M., *Kult boskiego Cezara w polityce propagandowej Oktawiana*, [w:] *Spółczesność i religia w świecie antycznym*, red. P. Wojciechowski, Sz. Olszaniec, Toruń 2010.
- Milczanowski M., *W cieniu boskiego Juliusza. Imię Cezara w propagandzie u schyłku Republiki*, Kraków 2013.
- Mudloff C. M., *The Characterization in the „Aeneid” of Virgil*, Chicago 1943.
- Pietrusiński D., *Koncepcja apoteozy Augusta w poematach Wergiliusza*, „Eos” 1972, R. 60, s. 269-283.
- Rehak P., *Aeneas or Numa? Rethinking the Meaning of the Ara Pacis Augustae*, „The Art Bulletin” Jun. 2001, vol. 83, no. 2, s. 190-208.
- Richardson L., *A New Topographical Dictionary of Ancient Rome*, Baltimore 1992.
- Rossini O., *Ara Pacis*, Milan 2006.
- Ryberg S.I., *Rites of the State Religion in Roman Art*, [w:] *Memoirs of the American Academy in Rome*, vol. 22, Michigan 1955.
- Sadurska A., *Archeologia starożytnego Rzymu*, cz. III, Warszawa 1969.
- Sadurska A., *Les Tables Iliques*, Warszawa 1964.
- Sawiński P., *Propaganda polityczna Oktawiana jako forma walki o władzę w Rzymie po śmierci Cezara*, [w:] *Ideologia i propaganda w starożytności*, red. L. Morawiecki, P. Berdowski, Rzeszów 2004, s. 307-312.
- Seider M.A., *Memory in Vergil's Aeneid: Creating the Past*, Cambridge 2013.
- Southern P., *Oktawian August*, przeł. D. Kosińska, Warszawa 2003.
- Stabryła S., *Owidiusz*, Kraków 1989.
- Stabryła S., *Wergiliusz. Świat poetycki*, Wrocław 1983.
- Swoboda M., *Poezja Horacego jako wyraz poglądów i stosunku do rzeczywistości*, „Meander” 1972, t. 27, s. 110-130.
- Śnieżewski A.S., *Owidiusz i August w świetle „Metamorfóz”*, „Meander” 1988, t. 43, s. 397-409.

- Śnieżewski A.S., *Problem boskości w Oktawiana-Augusta w poezji augustowskiej*, Kraków 1993.
- Vella R.C.H., *Vergil's Aeneid VIII and the Shield of Aeneas: recurrent topic and cyclic structures*, „Studia Humaniora Tartuensia” 2004, 5.A.1., s. 1-17.
- Weinstock S., *Divus Julius*. Oxford 1972.
- White P., *Poetry in the society of Augustan Rome*, Cambridge 1993.
- Williams D.R., *The Shield of Aeneas*, „Vergilius” 1981, 27, s. 8-11.
- Wiseman P.T., *Legendary Genealogies in Late-Republican Rome*, „Greece & Rome” 1974, vol. 21, s.153-164.
- Zagórski M., *Bogowie mieszkają na Palatynie. Oktawian August i jego program ideowy w „Metamorfozach” Owidiusza*, Kraków 2006.
- Zanker P., *August i potęga obrazów*, przeł. L. Olszewski, Poznań 1999.

„PATER AENEAS, ROMANAE STIRPIS ORIGO...”.

MIT O ENEASZU I JEGO OBECNOŚĆ W LITERATURZE EPOKI AUGUSTA

Streszczenie

Artykuł skupia się na recepcji mitu o Eneaszu jako ojcu narodu rzymskiego w literaturze epoki Augusta. Zagadnienie opracowano, opierając się na analizie wybranego materiału źródłowego, wytworzonego w epoce augustowskiej. Szczególną uwagę zwrócono na reprezentatywne przykłady wykorzystania opowieści o Eneasz w literaturze, celem określenia roli i funkcji Trojańczyka w programie politycznym Augusta.

Słowa kluczowe: epoka augustowska, Eneasz, *Eneida*, ojciec narodu

„PATER AENEAS, ROMANAE STIRPIS ORIGO...”.

THE MYTH OF AENEAS AND HIS PRESENCE IN THE LITERATURE
OF THE AGE OF AUGUSTUS

Summary

The article focuses on the reception of the myth about Aeneas as the father of the Roman nation in the literature of the Augustus age. The issue was developed based on the analysis of a selected source material produced in the Augustan age. Particular attention was paid to representative examples, which use the story of Aeneas in literature, in order to define the role and functions of the Trojan in the political program of Augustus.

Keywords: Augustus age, Aeneas, *Aeneid*, father of the Roman nation